

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos
Sosiaali- ja terveysministeriö

LAUSUNTO 16.10.2019

LAUSUNTO LAPSIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN EHKÄISYN TAVOITE- JA TOIMENPIDESUUNNITELMASTA VUOSILLE 2020–2025

Diaarinumero:3208/2019

Kehitysvammaliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn tavoite- ja toimenpidesuunnitelmasta vuosille 2020-2015.

Kehitysvammaliitto on asiantuntijajärjestö, jonka jäseniä ovat palveluiden tuottajat. Liitto edustaa 89 jäsenorganisaatiota – kuntayhtymiä, kuntia, seurakuntia, rekisteröityjä yhdistyksiä ja säätiöitä – sekä yksityisiä ihmisiä. Liiton jäsenet tekevät kehitys- ja puhevammaotyötä tai toimivat muuten vammaisten henkilöiden hyväksi. Suomessa arvioidaan olevan noin 40 000 ihmistä, joilla on kehitysvamma. Kehitysvammaisten lisäksi on 65 000 ihmistä, joilla on eriasteisia puhe- ja kommunikaatiovaikeuksia, sekä arviolta jopa 750 000 selkokielen tarvitsijaa. Vammaisia alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria on noin 11 000.

Yleistä

Suomi on ratifioinut YK:n vammaissopimuksen vuonna 2016. YK:n vammaissopimuksen yhtenä tavoitteena on turvata vammaisille lapsille samat ihmisoikeudet ja perusvapaudet kuin muillekin lapsille. Lähtökohta on sama kuin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa, jossa taataan sopimuksen oikeudet yhdenvertaisesti kaikille lapsille riippumatta lapsen itsensä tai hänen vanhempiensa taustasta tai ominaisuuksista. Molemmat sopimukset velvoittavat siihen, että lasten kehittyviä kykyjä on kunnioitettava ja heidän mahdollisuutensa säilyttää identiteettinsä on turvattava.

Vammaissopimuksessa tämä on yksi keskeinen sopimuksen periaate ja se pitää sisällään ajatuksen siitä, että vammaisen lapsi on ensisijaisesti lapsi, jolla on oikeus nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa.

Vammaisfoorumi ja Ihmisoikeuskeskus toteuttivat keväällä 2018 kyselyn YK:n vammaisyleissopimuksen mukaisten oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Kyselyn mukaan vammaisten lasten ja nuorten oikeudet toteutuvat puutteellisesti osallisuudessa, esimerkiksi harrastuksiin osallistumisessa, oikeudessa oppimiseen ja yhdenvertaiseen koulutukseen sekä oikeudessa saada tarpeiden mukaisia sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja, jotka tukevat elämistä ja osallisuutta yhteisössä. Myös kokemukset epäasiallisesta kohtelusta ja syrjinnästä olivat yleisempiä kuin muissa ikäryhmissä.

Alle 16-vuotiaiden ikäryhmässä 58 % oli kokenut epäasiallista kohtelua terveydenhuollossa, mikä on enemmän kuin muissa ikäryhmissä. Lähes puolet koki, että vammaisen lapsen oikeutta elämään oli

kyseenalaistettu suoraan tai välillisesti. Terveystuolissa syrjäntäkokemuksia aiheuttivat vammaisuuden perusteella tehdyt hoidonrajaukset, vaikeudet hoitoon pääsyyssä ja hoidon saamisessa sekä vähättelevä kohtelu. Kommunikaatioissa ja vuorovaikutuksessa oli puutteita, eikä henkilökunnalla ollut riittävästi osaamista vammaisten lasten kohtaamisesta, eikä puhetta tukevista ja korvaavista kommunikaatiomuodoista.

Puhe- ja kehitysvammaisten lasten ja nuorten osallisuus ei toteudu ilman osaavaa lähiympäristöä, joka tukee lasta ja nuorta vuorovaikutuksessa ja kommunikoinnissa. Varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa sekä sosiaali- ja terveyspalveluissa on huomioitava vammaisen lapsen ja nuoren tarve saada tietoa ja kommunikoida omalla kommunikointitavallaan. Opetus ja oppimateriaalit tulee toteuttaa lapselle ymmärrettävässä muodossa käyttämällä puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointia, kuten kuvia ja tukiviittomia sekä selkokieltä.

Kouluterveyskyselyn mukaan fyysisen väkivallan kohteeksi joutuminen on kaksi kertaa ja seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutuminen on kolme kertaa yleisempää toimintarajoitteisilla nuorilla kuin muilla kyselyyn vastanneilla nuorilla. Yli 40 prosenttia toimintarajoitteisista nuorista on kokenut syrjivää kiusaamista yläkoulussa (Kanste ym. 2017).

Lasten ja nuorten kanssa toimivien ammattilaisten tulee saada riittävästi tietoa fyysisen väkivallan ja seksuaalisen väkivallan kohteeksi joutumisesta ja heidän tulee kyetä arjen kohtaamistilanteissa puuttumaan väkivaltilanteisiin ja opastamaan vammaisia lapsia turvataitojen oppimisessa. Tämä koskettaa kaikkia vammaisten lasten ja nuorten kanssa toimivia henkilöitä, kuten opettajia, avustajia ja muita ohjaajia.

Yksityiskohtaiset kommentit

s. 324 Kohtaan toimintarajoitteisten lasten ja nuorten itsemääräämisoikeus sosiaali- ja terveyspalveluissa

Ehdotamme lisäystä: Aiheesta on vähän tarjolla tutkimuksia ja tietoa. Erityisesti maahanmuuttajataustaisten, laitoksissa asuvien sekä puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja käyttävien lasten kokemuksia väkivallasta on syytä kartoittaa. (Tanja Koivula, 2019 Erityistä tukea tarvitseviin lapsiin kohdistuva väkivalta. Väitöskirja. Tampereen Yliopisto)

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/105465/978-952-03-0949-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

s. 325

Ehdotamme tähän lisäystä: Opetus tulee järjestää vammaiselle lapselle ja nuorelle ymmärrettävässä muodossa esimerkiksi hyödyntämällä tarvittaessa puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointia sekä selkokieltä.

s. 326

Toivomme kohdassa huomioitavan, että erityislapset ovat kuvanneet väkivaltaa, jota esimerkiksi avustajat kohdistavat lapsiin ja jota vammattomat ikätoverit eivät kohtaa.

Kohtaan ”...vuoden 2017 Kouluterveyskyselyn mukaan toimintarajoitteisista nuorista pienempi osa kuin muista nuorista koki, että heillä oli mahdollisuus keskustella mieltä painavista asioista jonkun

kanssa, kuten omien vanhempien, ystävien, koulun aikuisten (opettaja, terveydenhoitaja, lääkäri, psykologi, kuraattori) tai muun ammattihenkilön kanssa.” Tähän tulisi lisätä, menetelmiä, joita voi käyttää keskustellessa toimintarajoitteisten nuorten kanssa. Tästä esimerkkinä keskustelumatto, kommunikointitaulut sekä pienemmillä lapsilla sadutus ja sosiaaliset tarinat.

s. 327

Tavoite 2: Toimenpide 3. Virallisten opetustilanteiden lisäksi kaikkien lasten ja nuorten kanssa toimivien ammattilaisten tulee saada riittävästi tietoa aiheesta ja kyetä arjen kohtaamistilanteessa rohkaistua puhumaan erityislapsen kanssa väkivallasta ja turvataidoista.

Ehdotamme seuraavaa lisäystä toimenpide 3: Erilaisten menetelmien hyödyntäminen keskustelussa toimintarajoitteisten nuorten kanssa. Viittaamme edellisen kohdan menetelmiin.

s. 327

Tavoite 3: Syrjivän kiusaamisen vähentäminen lisäämällä koulujen oppilaiden tietoisuutta vammaisuudesta ja toimintarajoitteisuudesta ja siihen liittyvän kiusaamisen vahingollisuudesta.

Toimenpiteitä tulee täsmentää. Toimenpiteenä tulisi laatia toimenpideohjeistus tilanteiden ennaltaehkäisyyn, varhaiseen puuttumiseen ja seurantaan. Lapsille ja nuorille tulee antaa mahdollisuus keskustella aiheesta ja oppia empatiataitojen kautta kunnioittamaan erilaisuutta. Konkreettisia menetelmiä ovat esimerkiksi tunnetaitokortit, sosiogrammi ja inklusion toteuttaminen arjessa. Toimenpiteeseen tulee lisätä seurantasuunnitelma, joka mahdollistaa välittömän puuttumisen.

KEHITYSVAMMALIITTO RY.

Marianna Ohtonen
Toiminnanjohtaja

Susanna Hintsala
Yksikön johtaja